

משרד החינוך

סוגרים פערים - פותחים אופקים

אוניברסיטת בר אילן

בית הספר לחינוך

המחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה

שם הקורס: בני אדם הקימוה – ימי המנדט וקום

המדינה דרך סיפורי אנשים

ד"ר נעמה א. ארום

סוג הקורס: שיעור

היקף שעות: 2

סמסטר: ב'

שנת לימודים: תש"פ

א. מטרת הקורס (מטרות על / מטרות ספציפיות): שיעור זה נועד להאיר את ימי קום המדינה – תקופת המנדט הבריטי, 1920-1948, ושנותיה הראשונות של ישראל – מנקודת מבט בלתי שגרתית: במוקד השיעור יעמדו לא המדינאים והמנהיגים המרכזיים, אלא "אזרחים פשוטים"; דרך פעולתם ומעשיהם של אלה נכיר את התקופה המורכבת בה הוקמה מדינתנו.

ב. תוכן הקורס: (רציונל, נושאים): השיעורים ייבנו בצורה כרונולוגית לאורך אירועיה המרכזיים של התקופה, וכל שיעור יעקוב אחר כמה דמויות שונות, באמצעות מקורות בני הזמן. אנשים אלה – יהודים, ערבים, בריטים ונוספים, אשר פעלו במרחב הארץ ישראלי כאמנים, חוקרים, תלמידי בית ספר ועוד – השתלבו במעשיהם, בעקיפין וישירות, בתהליך בניית המדינה.

מהלך השיעורים: (שיטות ההוראה, שימוש בטכנולוגיה, מרצים אורחים): השיעור הוא שיעור מקוון וסינכרוני, אשר ישודר כהרצאה פרונטאלית בליוויית מצגת powerpoint וסרטונים.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים: (רשימה או טבלה כדוגמת המצ"ב)

שיעור א' – על ציירים: מלחמת העולם הראשונה וגירוש תל אביב לקריאה – נחום גוטמן, *שביל קליפות התפוזים* (תל אביב: יבנה, 1958).

שיעור ב' – על צפרים: מלחמת העולם הראשונה – כיבוש הארץ בידי הבריטים לקריאה – ריצ'ארד מיינרצהאגן, *פרקי יומן מזרח תיכוני* בתרגום אהרן אמיר (חיפה: שקמונה, 1973).

שיעור ג' - תחילת המאבק הלאומי – נפילת תל חי לקריאה – מכתבי אליהו גולומב, *חביון עז* כרך א', עורך יהודה ארז (תל אביב: עיינות, 1953).

שעור ד' – סולל הכבישים ופוסק ההלכה: החרפת המאבק הלאומי לקראת תרפ"ט לקריאה – חאג' אמין אל-חסיני, "האמת על בעיית פלסטין" (חקאיק ען קצ'ית פלסטין), קאהיר 1954; בתרגום צבי אל-פלג, *מנקודת ראותו של המופתי* (הקיבוץ המאוחד, 1995). שלמה נקדימון, "שני ראיונות עם אברהם תהומי", מתוך שלמה נקדימון ושאל מיזליש, *דה האן: הרצח הפוליטי הראשון בישראל* (מודן, 1985).

שעור חמישי – המוזיקאים בחזית – ימי "חומה ומגדל", 1936-39 לקריאה – "שלמה גור – האיש מאחורי החומה והמגדל" (רשם מפיו זאב ענר), מתוך *מרדכי נאור, ימי חומה ומגדל* (ירושלים: יד יצחק בן צבי, 1987).

שעור ו' – הפרדסן וראש ה"חוליה": ימי המרד הערבי והיציאה מהגדר, 1936-39 לקריאה – [עזרא דנין], *תעודות ודמויות מגנזי הכנופיות במאורעות 1936-1939* (הוצאת המגן העברי, 1944).

יעקב שרת, *ציוני בכל תנאי א'*, בעריכת גרשון ריבלין (ירושלים: קידום, 1988).

שעור ז' – אנשי הצללים: הספר הלבן של 1939 ו"היחידה לפעולות מיוחדות" לקריאה – עדות לוי אברהמי, את'ה תיק 2.8, דף 1-2.

שעור ח' – כלבנים פורצי גבולות: מלחמת העולם השנייה לקריאה – רודולפינה ורודולף מנצל, *חנוך כלבים ואלופים* (תל אביב: לנוטר, 1939).

שעור ט' – לשחק מול שערי השאול – הלהקות הצבאיות בצבא הבריטי לקריאה – יצחק יצחק, "כל הדרכים מובילות לרומא"

שעור י' – "בארץ ניפגש" – בדרכי הבריחה וההעפלה לקריאה – עדה סרני, *ספינות ללא דגל* (תל אביב: עם עובד, 1975).

קריאל גרדוש (דוש), קריקטורה אוטוביוגרפית, מהאתר הרשמי המוקדש לו – srulik.co.il (2016).

שעור י"א – לקראת מלחמת העצמאות – על סייפנים ואווירונים לקריאה – עמנואל צור, "למדו לעוף!", *טכניקה ומדע ד' (נוב' 1937)*, עמ' 9-10.

שעור י"ב – הרועה והשיח' – מגעי יהודים ודרוזים בימי שלום ואש לקריאה – עדות שיח' לביב אבו-רכון, מתוך *אסף כץ: שנה לנפלו* (יגור, 1949) עדות גיורא זייד, מתוך דוד קורן, *קשר נאמן: הדרוזים וה"הגנה"* (תל אביב: משרד הביטחון, 1991).

שעור י'ג – הירושלמית וחוקר הצמחים: מלחמת העצמאות
אנה ירושלם, "מקונצרט ועד חוביזה - מכתבים מירושלים במצור ב-1948", עת-מול כ'ג, גליון 6
(אלול תשנ"ח 1998).

טוביה קושניר, מחקרי טבע ומכתבים (תל אביב: עם עובד, 1949).
נחום גוטמן, שתי אבנים שהן אחת (תל אביב: משרד הביטחון, 1968).

שעור י"ד – תעלה כתמר: על חקלאות התמרים וההעפלה מארצות ערב בטרם ועם קום ישראל
לקריאה – שמואל סטולר, מסעות בן-ציון ישראלי (הוצאת המשק, 1959).

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם: אין דרישות מקדימות.

חובות / דרישות / מטלות: יש לקרוא את המקורות עליהם נעבוד בשעורים.

מרכיבי הציון הסופי (ציון מספרי / ציון עובר): 90% מבחן, 10% השתתפות.

חומר מחייב למבחנים: החומר הנלמד בשעורים.

ד. ביבליוגרפיה:

אוחנה ארנון, יובל, חרב מבית – המאבק הפנימי בתנועה הלאומית הפלסטינית, 1929-1939 (תל
אביב, יריב הדר ומכון שילוח, 1981).

אל-פלג, צבי, מנקודת ראותו של המופתי (הקיבוץ המאוחד, 1995).

גוטמן, נחום, שביל קליפות התפוזים (תל אביב: יבנה, 1958).

גוטמן, נחום, שתי אבנים שהן אחת (תל אביב: משרד הביטחון, 1968).

גולומב, אליהו (אוסף כתבים), חביון עז כרך א', בעריכת יהודה ארז (תל אביב: עיינות, 1953).

גור, שלמה (מונולוג) "שלמה גור – האיש מאחורי החומה והמגדל", רשם מפיו זאב ענר, מתוך

מרדכי נאור, ימי חומה ומגדל (ירושלים: יד יצחק בן צבי, 1987).

גרדוש, קריאל (דוש), קריקטורה אוטוביוגרפית, מהאתר הרשמי המוקדש לו – srulik.co.il

(2016).

גרנות-הכהן, ענת, אישה עברייה אל הדגל: נשות היישוב בשירות הכוחות הבריטיים במלחמת

העולם השנייה (ירושלים: יד יצחק בן צבי, 2011).

[דנין, עזרא], תעודות ודמויות מגנזי הכנופיות במאורעות 1936-1939 (הוצאת המגן העברי, 1944).

ירושלם, אנה, "מקונצרט ועד חוביזה - מכתבים מירושלים במצור ב-1948", עת-מול כ'ג, גליון 6

(אלול תשנ"ח 1998).

כץ, אסף (אוסף לזכרו) אסף כץ: שנה לנפלו (יגור, 1949)

מיינרצהאגן, ריצ'רד, פרקי יומן מזרח תיכוני, בתרגום אהרן אמיר (חיפה: שקמונה, 1973).

מנצל, רודולפינה ורודולף, *חנוך כלבים ואלופים* (תל אביב: לנוטר, 1939).

נאור, מרדכי, "קונצ'רטו לצינור מס' 1 – הרעיון, התכנון והביצוע של צינור המים הראשון לנגב, 1947", מתוך *ישוב הנגב, 1960-1900* בעריכתו (ירושלים: יד יצחק בן צבי, 1985).

נקדימון, שלמה, ושאול מיזליש, *דה האן: הרצח הפוליטי הראשון בישראל* (מודן, 1985).

סטולר, שמואל, *מסעות בן-ציון ישראלי* (הוצאת המשק, 1959).

סרני, עדה, *ספינות ללא דגל* (תל אביב: עם עובד, 1975).

צור (צוקרברג), עמנואל, "למדו לעוף!", *טכניקה ומדע ד' (נוב' 1937)*, עמ' 9-10.

קורן, דוד, *קשר נאמן: הדרוזים וה"הגנה"* (תל אביב: משרד הביטחון, 1991).

קושניר, טוביה (אוסף כתבים) *מחקרי טבע ומכתבים* (תל אביב: עם עובד, 1949).

שרת, יעקב, *ציוני בכל תנאי א'*, בעריכת גרשון ריבלין (ירושלים: קידום, 1988).